

“कोऽप्याविकं पथ्यतमं श्लोष्णीं क्षीरं त्वजानां श्वतशीत
माह्नः । दोहानशीतं सहिषीपयस्यं गव्यन्तु धारो-
ष्णनिदं प्रशस्तम् । दृष्यं दृंहणमग्निवर्द्धनकरं पू-
र्वाह्णपीतं पयो मध्याह्ने बलदायकं रतिकरं कच्छस्य
विच्छेदनम् । बाह्ये वृद्धिकरं ततो बलकरं वीर्यप्रदं
बाह्ये रात्रौ क्षीरमनेकदोषशमनं सेव्यं ततः सर्वदा ।
क्षीरं चूर्णमन्वितयोषितं यदतप्रमेतद्विकृतिं प्रयाति ।
षण्णान्तु दोषं कुरुते तदूर्ध्वं विषोपमं स्यादुषितो दशानाम् ।
जीर्णज्वरे कफे क्षीणे क्षीरं स्यादृष्टतोपमम् । तदेव त-
रुणे पीतं विषवर्द्धन्ति मानुषम् । क्षीरकाथगुणः ।
“चतुर्थभागं सलिलं निधाय यत्नाद् यदावर्त्तितसुत्तमं
तत् । सर्वामयज्ञं बलपृष्टिकारि वीर्यप्रदं क्षीरमति
प्रशस्तम् । गव्यं पूर्वाह्णकाले स्यादपराह्णे तु साहि-
षम् । क्षीरं सशर्करं पथ्यं यद्वा साह्यञ्च सर्वदा ।
क्षीरं न भुञ्जीत कदाप्यतप्तं तप्तञ्च नैतत्त्वयेन सार्द्धम् ।
पिष्टान्नसञ्चानकमापसुद्धकोशातकीकन्दफलादिकैश्च” । तथा
“मत्स्यमांसगुहसुद्धमूलकैः कुष्ठमावहति सेवितं
धयः । शाकजास्वरसैश्च सेवितं सारवत्यवुधमाशु
सर्पवत् । श्लिग्धं शीतं गुरु क्षीरं सर्वकालं न सेवेत् ।
दीप्याग्निं कुरुते मन्दं मन्दाग्निं नष्टमेव च । नित्यलो-
त्राग्निना सेव्यं सुपक्वं साहिषं पयः । पुष्यन्ति धातवः
सर्वं बलपृष्टिविवर्द्धनम् । क्षीरं गवाजकादेर्भधुरं क्षीरं
भवप्रसूतानाम् । रुचञ्च पित्तदाहं करोति रक्तामयं
कुरुते । मधुरं त्रिदोषशमनं क्षीरं मध्यप्रसूतानाम् ।
लवणं मधुरं क्षीरं विदाहजननं चिरप्रसूतानाम् ।
गुणहीनं निःसारं क्षीरं प्रथमप्रसूतानाम् । मध्यम
वयसां सुक्लमिदं दुर्बलन्तु दृढानाम् । तासां मास-
त्वयादूर्ध्वं गुर्विणीनाञ्च यत् पयः । तद्वाहि लवणं
क्षीरं मधुरं पित्तशोषकत् । दुग्धानं शीतलं स्यादु-
दृष्यं वर्णकरं गुरु । वातपित्तापहं रुच्यं दृंहणं
बलवर्द्धनम्” राजनि० ।

दुग्धतालीय न० दुग्धस्य तालाय प्रतिषाये हितं क ।

१दुग्धान्ते २क्षीरफेने च सेदि० ।

दुग्धपाचन न० दुग्धं पाच्यतेऽनेन पाचि-करणे ल्युट् ।

दुग्धपाकपाले चारा० ।

दुग्धपाषाण पु० दुग्धं नियमः पाषाण इव यस्य । (शिर-
गोला) ख्याते वृक्षभेदे राजनि० । स्वार्थे क । अत्रैवाथे ।

दुग्धपुष्पी स्त्री दुग्धमिव शुभ्रं पुष्पं मञ्जरी यस्याः गौरा०

डीष् । (दुग्धपेया) ख्याते १दृक्षभेदे २सेवकाक्षौ शब्दच० ।
दुग्धफेन पु० दुग्धस्य फेनो यत् । शर्करासहिते क्षीरहिसखीरे
राजनि० । गौरा० डीष् । दुग्धफेनी श्लुषभेदे स्त्री ।
स्वार्थे क तत्रार्थे पु०

दुग्धवस्य पु० दुग्धार्थं वस्यः । दुग्धदोहनार्थं गोर्बन्धे “पीत-
दुग्धा तु घेनुध्या संस्थिता दुग्धवस्यकैः” हेमच० ।

दुग्धवीजा स्त्री दुग्धमिव वीजं शस्यवीजं यत् । यावना-
लाद्यतण्डुलचिपटे राजनि० ।

दुग्धसमुद्र पु० ३त० दुग्धोदके क्षीरसमुद्रे त्रिका० । दुग्धसिन्धु
प्रसृतयोऽप्यत्र । “लवणजलधिरादौ दुग्धसिन्धुश्च तस्मा-
दसृतमसृतरश्मिं श्रीश्च यस्मात् बभूव” सि०शि०

दुग्धाङ्ग पु० दुग्धमिव शुभ्राऽङ्गः चिह्नभेदोऽस्य । उपल-
भेदे शब्दार्थक० । [वृक्षे राजनि० ।

दुग्धाश्वन् पु० दुग्धं नियमः अश्वत्था इव । दुग्धपाषाण-
दुग्धाश्व न० दुग्धपक्वमाश्वन् । दुग्धतालीये राजनि० ।

दुग्धिका स्त्री दुग्धं क्षीरमिव नियमोऽस्यस्याः ठन् । (दुधि
(क्षीरा) इति ख्याते वृक्षभेदे । “दुग्धिकोष्णा गुरु-
रुचा वातला पुत्रदायिनी । स्वादुक्षीरा कटुस्त्रिक्ता
सृष्टमूलमलापटुः । साङ्गी विष्टम्बिनी वृष्या कफकुष्ठ
क्षमिप्रणुत्” भावप्र० । २गन्धिका इति प्रसिद्धायासुत्तमफ-
लिन्याम् युष्मफलायाम् रत्नमा० ।

दुग्धिनिका स्त्री दुग्धमस्यस्य इति दुग्धनि नियमि-
कायति कै-क अलुक्स० । रक्तापासागौ राजनि० ।

दुग्धी स्त्री दुग्धमिव नियमोऽस्यस्याः अर्श आद्यच् गौरा०
डीष् । १दुग्धिकायाम् (दुधि) १क्षीरावीजतायां सेदि० ।
२दुग्धपाषाणे राजनि० ।

दुग्ध त्रि० दाग्धि-दुह-क हस्य षः । दोहनकर्त्तरि “काम-
दुघा गौः” सि०कौ० । अस्य कस्मिंश्चिदपपदे एव साधुत्वं
नान्यथा । “कामदुघाङ्गुपस्य” भाग० ३।२।१५

दुच्छक पु० दु-सन्तापे सम्प्र० भावे क्तिप् तस्यै उपतापाय
तन्निवृत्तये शक्नोति शक-अच् । सुरानामगन्धद्रव्ये
विहाराद्यवकाशके च सेदि० ।

दुच्छन् पु० दुष्टःश्चा प्रा०स० प्रथो० । दुष्टकुर्वरे “आरेर्वाधस्य
दुच्छनाम्” यजु० १६।१८ “दुष्टाश्च ते श्वानश्च तेषाम्” वेददी० ।

दुच्छून त्रि० दुष्ट उच्छूनः प्रा०स० प्रथो० । दुष्टे उच्छूने ततः
अशा०क्यङ् । दुच्छूनायते बाधते इत्यर्थः । “किमस्मान्
दुच्छूनायसे” ऋ० ७।५।५।३ “दुच्छूनायसे बाधसे” भा० ।

दुडि स्त्री दुडि+लस डः । दुड्याम् रावसुजटः ।